

מסורת הש"ס
עם הוספות

(א) כתובות ל: סנהדרין
(ב) פה"ג (א) סנהדרין פה"ג
(ג) [לעיל ז: (7) [סס],
(ה) לקמן ע"ב, ז ו ע"ב.

הגהות הב"ח

(א) גמ' צפיקא חוץ
מגד תושב כ"ל ותיב'
מעל ידי נמחק':
(ב) שם ל"ס ולא לגריס.
כ"ב עין לקמן ד' יג
ע"ח: (א) שם ח"ל רבה
ולאו ק"ו: (ד) שם אמר
רבה באומר מותר:
(ה) שם כדקא מהדרי
ליה עלייה: (ו) רש"י
ד"ה לפיך וכו' דקיימא
לן: (ז) ד"ה ואזדו וכו'
ורבה דלמך: (ח) תוב'
ד"ה אלמא וכו' אי עובד
כוכבים הוא לא יגלה
ישראל: (ט) ד"ה אמר
ליה רבה ולא וכו' דניתן
לישראל לכפרה סגי ליה
נגלות אצל דך עלייה
דלא: (י) ד"ה ואזדו
וכו' ורבה אית ליה
איכפא: (כ) ד"ה כסבור
וכו' דקאמר רבה חייב
וכו' ורבה דלמך חייב:
(ל) ד"ה וכן מסלא וכו'
קאמר רבה שהוא קרוב
למוזד:

ליקוטי רש"י

מקשינן. כלומר גמרינן
במה מנינו ואיכא דלמרי
היקשא דכתיב מכה אביו
ומקלל אביו גבי הדדי
באלה המשפטים אלף
שמקרא אחת מפסיק
צניחם [סנהדרין פה"ג]. לא
מקשינן. דגבי הכלה לא
כתיב צמק למעוטי שאינו
עושה מעשה עמך והאי
מנא סבר לא מקשינן
הכלה לקלה מפני
המקרא המפסיק צניחם
נמש ע"ב בר"ה (מכה).
באומר מותר. סבור
שמוזד להרוב את ישראל
וחו מזד שלו. אנוס
הוא. והאיך הוא קרובו
מוזד [בבא קמא דז.].

תורה אור השלם

(א) לבני ישראל ולגד
ולתושב
תהינה שש הערים
האקה למקלט לגוים
שמה קל מכה נפש
בשנגה: [בבב"ב לה, טו]
(ב) והיו לכם הערים
למקלט מגואל ולא
ימות הרצח עד עמוד
לפני העדה למשפט:
[בבב"ב לה, יב]

(ג) ויבא אלהים אל
אבימלך בחלום הלילה
ויאמר לו הנה את
האשה אשר לקחת
והיא בעלת בעל:
[בראשית ב, ג]

(ד) ויאמר אליו
האלהים בחלום גם
אנכי ידעתי כי את
לבך עשית זאת
ואחשך גם אנכי אותך
מחמו לי על פן לא
נתתך לנגע ארץ:
[בראשית ב, ו]

(ה) איננו גדול בפית
הנה ממנו ולא חשך
ממנו מאומה כי אם
אורה באשר את אשתו
ואיך אעשה הרעה הגדלה הזאת וחסאתי לאלהים: [בראשית לט, טו]

(ו) ויבימלך לא קרב אליה ויאמר אדני הגוי גם צדיק תהרג: [בראשית כ, ד] (ז) ונתתה השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלה בעדך וחייה ואם אינך משיב דע פי מות תמות אתה וכל אשר יחד: [בראשית כ, ז]

אלו הן הגולין

שאין בה שוה פרוטה. שאם יש צה תשלומי פרוטה משלם ואינו לוקה
דלפינן בכתובות צאלו נערוות (דף קז ב:) צפירוש ריצתה תורה
חובל בחצירו לתשלומין וכי אין צה שוה פרוטה לוקה שעבר על לא
תוסף^ל פן יוסף (דברים כה): ולא מקשינן הכאה לקללה. לומר שכסס

שאינו לוקה על קללתו דכתיב צעמך
כך לא ילקה על הכאתו ופלוטמא היא
צסנהדרין דליכא דמקיש ואיכא ללא
מקיש: חוץ מגד תושב. ומשמע
דמתרוייהו ממעט ליה ללא הוא גולה
ע"י הריגתו אלף נהרג ולא ישראל
גולה עליו: ל"ק בו' גר תושב שהרג
גר תושב. גולה דלקמני צהדיא ורישא
כשהרג את ישראל אינו גולה ללא סגי
ליה צגלות: לפיכך. אשבע מנות
שנלטו צני נח קאי (י) וקיי"ל אזהרתן
זו היא מיתתן לפיכך גר תושב או עובד
כוכבים שהרגו נהרגין ואפי' צשווג
שאין צני נח לריכין התראה כדלמרינן
בסנהדרין (דף קז ב:): מזה עובד כוכבים
ל"ש קטל בר מיניה. עובד כוכבים
כמותו: לאו בר מיניה. ישראל: אף גר
כמותו: דלאו בר מיניה. ישראל: באומר
מוזד. נהרג ללאו צר גלות הוא: ואזדו
למעמייהו. רצ חסדא ללא צני לשנויי
באומר מותר דקסבר אנוס הוא
(י) ורצא דלמך נהרג: כסבור בהמה.
ה"ז באומר מותר שהיה לו ללמוד ואף
זה היה לו לעיין וצגר תושב עסקין:
חייב. מיתה: מאי לאו בידי אדם.
דדיני צני נח וזה אומר מותר היה
כסבור אחות אברהם היא: לאאדים
ולא לאדם. והלא יודע שהיא אשת
איש: הגוי גם צדיק תהרוג. קס"ד
שהודה לו הקצ"ה אלמא אנוס הוא:
בדקא מהדרי ליה עיניה. לא הודה
לדבריו שהשיצ לו תשובה שחייב
מיתה שאינו לדיק צצר שהיה לו
ללמוד דרך ארץ כדמפרש ואזיל:
מתני'

שאין בה שוה פרוטה^ה דא"ר אמי א"ר יוחנן
הכחו הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקה
^ה ולא מקשינן הכאה לקללה: חוץ (ב) מעל ידי
גר תושב וכו': אלמא גר תושב עובד כוכבים
הוא אימא סיפא גר תושב גולה ע"י גר תושב
אמר רב כהנא לא קשיא כהן בגר תושב
שהרג גר תושב כאן בגר תושב שהרג ישראל
איכא דרמי קראי אהדדי כתיב^ה לבני ישראל
ולגר ולתושב בתוכם תהינה שש הערים
וכתיב^ה והיו לכם הערים למקלט (ג) לכם ולא
לגרים אמר רב כהנא ל"ק כאן בגר תושב
שהרג ישראל כאן בגר תושב שהרג גר
תושב^ה ורמינהי לפיכך גר^ה ועובד כוכבים
שהרגו נהרגין קתני גר דומיא דעובד כוכבים
מה עובד כוכבים לא שנא דקטל בר
מיניה ולא שנא דקטל דלאו בר מיניה
נהרג אף גר לא שנא דקטל בר מיניה ולא
שנא קטל דלאו בר מיניה נהרג אמר רב
חסדא ל"ק כאן שהרגו דרך ירידה כאן שהרגו
דרך עלייה דרך ירידה דישאל גלי איהו נמי
סגי ליה בגלות דרך עלייה דישאל פטור הוא
נהרג א"ל (ד) רבא ולא ק"ו הוא ומה דרך
ירידה דישאל גלי איהו נמי סגי ליה בגלות
דרך עלייה דישאל פטור איהו נהרג אלא
אמר (ז) רבא באומר מותר א"ל אביי אומר
מותר אנוס הוא א"ל שאני אומר אומר מותר
קרוב למזיד הוא ואזדו למעמייהו דאיתמר
כסבור בהמה ונמצא אדם כנעני ונמצא גר
תושב רבא אומר חייב^ה אומר מותר קרוב
למזיד הוא רב חסדא אומר פטור אומר מותר
אנוס הוא איתביה רבא לרב חסדא^ה הנך מת
על האשה אשר לקחת מאי לאו בידי אדם נמי דכתיב
מחמו לי ולמעמד^ה וחטאתי לאלהים ולא לאדם אלא דינו
מסור לאדם הכא נמי דינו מסור לאדם אלא לרבא^ה הגוי גם צדיק
תהרוג התם בדקא מהדרי (ט) עלייה^ה ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא
אשת

אמרינן צרפ"ק (לעיל דף קז ב:) וי"ל דלית ליה האי טעמא דדרך עלייה לאו משום דלא סגי ליה בגלות אלא משום דקיל הוא ציזת מירידה דהוי אנוס
ציוזת והלכך לא מצי אמרת דמזיד ציוזת מירידה: ואזדו למעמייהו. רצ חסדא דמוקי לה דרך עלייה ואז נהרג ולא מוקי לה ציוזת
מותר משום דס"ל דאומר מותר אנוס הוא ולא מיקטל (י) ורצא אית ליה איכפא דדרך עלייה לא מיקטל אצל אומר^ה מותר מיקטל^ה דהיה לו
ללמוד ולא למד: כסבור בהמה ונמצא אדם. רצא אמר חייב דהיה לו לעיין אס אדם צהמה וא"י^ה אומר מותר היה לו ללמוד וי"ל
שנמצא אדם גר תושב מדקאמר ונמצא גר תושב וכן הא דקאמר חייב איירי צגר תושב^ה דאי צישאל לא מיתייב אגר תושב ועוד דאי צישאל
ל"כ חייב דקאמר (ב) רצא חייב גלות קאמר וזה אינו דהא לעיל^ה ממעטין אומר מותר מגלות אלא על כרחך מיירי שההורג נמי גר תושב ורצא
דאמר חייב חייב מיתה קאמר: דאומר מותר קרוב למזיד הוא. פי' משום דהיה לו ללמוד והכא נמי היה לו לעיין: ורב חסדא אומר
פטור דאומר מותר אנוס הוא. וא"ת רצ חסדא היכי מתרץ צרייתא דלעיל (דף קז ב:) דקמני פרט למזיד ואוקימנא דר"ל לאומר מותר ולדידיה הא
אומר מותר לא הוי מזיד וי"ל דרצ חסדא סבר דמ"מ קרי ליה מזיד משום דצמוזד נהרג שידוע צטוז שהוא הורגו וא"ת דצריש פירקין (דף קז ב:)
אמרינן צצלי דעת פרט למתכוין לצהמה והרג לאדם ולמה לי קרא תיפוק ליה משום דחשיב אומר מותר כדמשמע הכא ואומר מותר הוינא
ממעט מצנגגה וי"ל דלעיל מיירי כגון דליכא צהמה ואס לפניו ונתכוין לצהמה והרג אדם אצל הכא שלאומת דצר שנתכוין נמצא שהוא אדם
ומשום הכי קאמר (ג) רצא שהוא קרוב למזיד: אלא דינו מסור לאדם וכו'. לפי הגי' ה"פ אלף אע"ג דכתיב וחסאתי לאלהים מ"מ הוי
דינו מסור לאדם פי' חייב צדיני אדם וקשה דלישנא לא משמע הכי לכן נראה כלידך גירסא אלא דינו מסור לשמים וכו' פי' אלף לכך נקט
וחטאתי לאלהים דאע"ג^ה דחייב אף צדיני אדם משום דדינו היה מסור לשמים לפי שלא היו שם עדים הלכך אין דינו מסור אלא לשמים ה"נ דכתיב
מתטול לי היינו דדינו מסור לשמים ולא לאדם לפי שלא ידע מעולם^ה שהיה אשת איש ולעולם חייב צדיני אדם. כך נראה למש"ח:
התם בדאהדרו ליה. שלא היה לדיק כדמסיק ואזיל השצ אשת האיש כי נציא הוא דה"ל ללמוד ורצ חסדא לית ליה האי דרשא דכי נציא
הוא אצל ליכא לפרושי דאהדרו ליה דכתיב ואס אינך משיב דע כי מות תמות שאתרי שהודיעו שהיה אשת איש א"ל הכי ומ"מ י"ל
מדליתרין לומר לו כן ש"מ שהיה אומר לו שכן דינו גס למי^ה שטעה לפי שהיה לו ללמוד ולא למד והא דקאמר אשת נציא הוא וכו'
מילתא צאפי נפשיה היא ולא משנויא הוא כמו לפירוש הקונט' והא דמסיק דהיה לו ללמוד כו' מיתוקמא שפיר גס כרצ חסדא דמדך
ארץ יש לו ללמוד ומיהו נמי ניחא לשיטת קונטרס:

פרק שני

מכות

ט.

אלמא גר תושב עובד כוכבים הוא. (אינו^ה) מדקדק מדלתי למעוטי
גר תושב לפי שאינו ממעט אלף גר תושב^ה שהרג ישראל
שאינו גולה אלא נהרג וכן ישראל שהרג גר תושב דפטור דכן מוכיח
לשון מתני' דקמני הכל גולין ע"י ישראל וישראל ע"י כולן חוץ מגר

תושב ללא הוי צכלל דהאי הכל
דאין גולין ע"י ישראל וכן ישראל
אינו גולה על ידו (אלף^ה) קא סלקא
דעמיה דכיון דישאל אינו גולה ע"י
גר תושב ולא גר תושב ע"י ישראל
אלמא גר תושב דינו כעובד כוכבים
א"כ הוא הדין גר תושב לגר תושב מידי
דהוה לעובד כוכבים לעובד כוכבים
ולכך קאמר אימא סיפא וכו' ומשני
רישא דוקא קאמר גר תושב לישראל
אצל גר תושב לגר תושב לא וכדמייתי
צמר הכי מקראי וצמוספ' ראימי שדח^ה
לפרש דמעיקרא סלקא דעמיה דגר
תושב וישראל גולין זה ע"י זה וחוך דגר
תושב דקמני צמתני' אמת למעוטי
הכל על ידו ולא ידענא מאי קאמר
הכל על ידו ולא ידענא מאי קאמר
חדא דכל היכא דקמני חוץ^ה וכו' קאי
אכל מה דלעיל מיניה ואף את"ל דהאי
חוץ אחי למעוטי ללא הוי צכלל ישראל
לגלות ע"י הכל והכל על ידו (מ"מ)
קשה דהא לא קמני כלל גבי ישראל
וחוך משמע דלתי לפוקי מכלל ועוד
דגר תושב לאו צכלל ישראל הוא
ואמאי אינטרין לפוקי וע"ק דל"כ
דס"ד מעיקרא דישאל וגר תושב
גולין זה ע"י זה מאי קאמר אלמא
ללא יגלה ישראל על ידו ולא הוא ע"י
ישראל: דרך עלייה דישאל פטור
הוא נהרג. וא"ת אכתי לא הויא
דומיא דעובד כוכבים דאפי' דרך ירידה
נהרג וי"ל דמ"מ הוא דומיא דעובד
כוכבים^ה מה עובד כוכבים לא שנא צר
מיניה ל"ש לאו צר מיניה כו' וצך הוי
סגי^ה דומיא דעובד כוכבים צחלא
מילתא: אמר ליה (ט) רבא לא כ"ש
הוא ומה דרך ירידה וכו'. וא"ת אדרבה
היא הנותנת דרך ירידה ניתן^ה לישראל
לכפרה דסגי ליה צגלות אצל דך
עלייה לא ניתן לישראל לכפרה^ה חמור
הוא ואינו גולה ללא סגי צגלות דה"נ

אלמא גר תושב עובד כוכבים הוא. (אינו^ה) מדקדק מדלתי למעוטי
גר תושב לפי שאינו ממעט אלף גר תושב^ה שהרג ישראל
שאינו גולה אלא נהרג וכן ישראל שהרג גר תושב דפטור דכן מוכיח
לשון מתני' דקמני הכל גולין ע"י ישראל וישראל ע"י כולן חוץ מגר

ועיי' ערל"ג: (ה) רש"א מ"ז וגורס וקא, ולמהר"ם דלעיל צריך לגורסו (מלא הרועים): [1] בדפו"י ובתוספות דחק
לפרש: [2] רש"א חוץ אתי למעוטי מכ"ל ואם נאמר דאתי למעוטי כו' ע"י וקשה (גליין): [3] בתוס' רבינו
פרץ נוסף לענין דרך עלייה: [ט] ש להוסיף דלחוי (באה"מ): [י] צ"ל דניתן לישראל לכפרה סגי ליה (בי"ש):
[כ] בתוס' רבינו פרץ נוסף גבי גר תושב: [ל] מיקטל דאנוס הוא ואומר מותר מיקטל דהיה לו כו'. רש"א (גליין):
ומצא גר תושב גר תושב. ואי בישראל. ולפנינו ע"פ המהרש"ל, והמהרש"א הגיה וכן הא דקאמר (לעיל) נמי חייב איירי בגר
[פ] צ"ל אע"ג (באה"מ): [ע] ס"י ידעו העולם (גליין) וכע"ז בתוס' ר"פ: [פ] נדצ"ל אמה ובדפו"י ל"פ: [ג] עיין מראה כהן בילק"מ:

עין משפט
גר מצוה

כ"א מ"י פט"ו מהל'
סנהדרין הל' י"ב
ופ"ה מהל' חובל הל' ג סמג
עשין ע טו"ט ע"מ ס"י תכ
סעף צ:
פ ב מ"י פ"ה מהל' רוצח
הלכה ג והל' ד:
ל"א ג מ"י סס הל' ד ופ"י
מהל' מלפס הלכה א:

רבינו הננאל

שאין בה שוה פרוטה
לוקה. ולא מקשינן הכאת
עבד וכותי לקלתו ולא
אמרינן כשם שישראל
המקלל עבד וכותי פטור
ולא קרינן ביה ונשיא
בעמך לא תאור כך המכה
אותן פטור אלא ישראל
המכה עבד או כותי חייב:
חוץ מעל ידי גר תושב.
כלומר אין ישראל גולה
אם הרג גר תושב. אלמא
גר תושב עובד כוכבים
הוא ואסיקנא גר תושב
שהרג ישראל נהרג וכו'
עובד כוכבים שהרג
ישראל. גר תושב שהרג
גר תושב גולה שנאמר
לבני ישראל לגר ולתושב
בתוכם תהינה שש הערים
האלה למקלט וגר:
כסבור בהמה ונמצא
אדם כו'. פי' גר תושב
שהרג כסבור בהמה
ונמצא אדם כנעני ונמצא
גר תושב (ורבה) [רבא]
אמר חייב אומר מותר
קרוב למזיד הוא רב
חסדא אומר פטור אומר
מותר אנוס הוא. איתבייה
רבא לרב חסדא הנין מת
על האשה אשר לקחת
והנה הוא לא לקחה אלא
[שסבר] שהוא מותר
וקתני הנין מת מאי לאו
בידי אדם ושמי אומר
מותר חייב ודחי לא הנין
מת בידי שמים ופטור
מדיני אדם. ודייקא
בידי שמים הוא. אי הכי
האי דכתיב ביוסף לאשת
אדוניו וחטאתי לאלהים
הכי נמי דדינו לשמים
והא אשת איש (הא)
[היא] (ודינים) [ודינה]
בידי אדם. אלא הכי
קאמר החטא לאלהים
ודינו בידי אדם. ומותיב
אביי לרבא וכי האומר
מותר חייב והכתיב הגוי
גם צדיק תהרוג מכלל
שאינו חייב. ומשני הכי
קאמר דקאמרת הגוי גם
צדיק תהרוג הלא הוא
אמר לי אחותי היא נביא
הוא ומתך למד. כלומר
כיון שראה אותך שואלו
על עסקי אשתו נתתיא
שלא תהרגו ולפיכך אמר
לך אחותי היא מיכן לבן
נח שנהרג שהיה לו
ללמוד ולא למד:

הגהות וצינונים

[א] צ"ל גר תושב
וער"ם, (ר"ש
מדעס"א): [3] צ"ל
יוסף (באה"מ, וכו'
בכת"ו): [ג] רש"א מ"ז
[ד] "לפי שאינו
ממעט אלא גר תושב"
צריך למחוק לגרסת
מהרש"א (מראה כהן)
וגיר' מהר"ם אינו
מדקדק מדאתי למעוטי
גר תושב שהרג גר
תושב לפי שאינו
ממעט וכו', ולגירסתו
צ"ל דאתי במקום
מדאתי (מראה כהן,
בדפו"י ובתוספות דחק
בתוס' רבינו
פרץ נוסף לענין דרך עלייה: [ט] ש להוסיף דלחוי (באה"מ): [י] צ"ל דניתן לישראל לכפרה סגי ליה (בי"ש):
[כ] בתוס' רבינו פרץ נוסף גבי גר תושב: [ל] מיקטל דאנוס הוא ואומר מותר מיקטל דהיה לו כו'. רש"א (גליין):
ומצא גר תושב גר תושב. ואי בישראל. ולפנינו ע"פ המהרש"ל, והמהרש"א הגיה וכן הא דקאמר (לעיל) נמי חייב איירי בגר
[פ] צ"ל אע"ג (באה"מ): [ע] ס"י ידעו העולם (גליין) וכע"ז בתוס' ר"פ: [פ] נדצ"ל אמה ובדפו"י ל"פ: [ג] עיין מראה כהן בילק"מ: